

УДК 81' 42.131.1 "312"

ТЕКСТОВІ КОНЦЕПТИ ФРАНЦУЗЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІМПЛІКАЦІЇ ТА ЕКСПЛІКАЦІЇ

КАГАНОВСЬКА О. М.

доктор філологічних наук, професор
Київський національний лінгвістичний університет
romanphilology@knlu.kyiv.ua

У статті запропоновано новий, комплексний семантико-когнітивний підхід до розгляду текстових концептів французької художньої прози на семантичному, метасеміотичному та метаметасеміотичному рівнях. Дослідження зосереджено на вивченні когнітивної та комунікативної динаміки текстових концептів у ракурсі імплікації та експлікації, що дозволило побудувати ієрархію текстових концептів і визначити їхні функції у французьких романах середини ХХ сторіччя. Визначено тенденцію до негативного спрямування текстових концептів усіх рівнів ієрархії. Окреслено функції інтеграції, диференціації та індивідуалізації, властиві текстовим концептам досліджуваних романів.

У прикладі французьких романів середини ХХ століття простежено відношення, що мають характер великого діалогу, усередині якого звучать композиційно виражені діалоги персонажів. Поліфонічна будова романів уможливило застосування методики семантико-когнітивного аналізу текстових концептів, яка визначає поетапний розгляд текстових концептів на трьох рівнях, а саме семантичному, метасеміотичному та метаметасеміотичному.

Ключові слова: концептуальний підхід, текстовий концепт, мегаконцепт, імплікація / експлікація.

FRENCH LITERARY PROSE TEXTUAL CONCEPTS THROUGH THE PRISM OF IMPLICATION AND EXPLICATION

КАГАНОВСЬКА Olena Markivna
Doctor of Sciences (Philology), Professor
Kyiv National Linguistic University
romanphilology@knlu.kyiv.ua

Introduction. Analysis of the texts belonging to the mid of the XXth century manifests the deviation from the formal characterization of textual phenomena. The paper stresses upon the internal and external links between those that are actually verbalized in the text and those that are minded. The paper suggests a new comprehensive semantic and cognitive approach to the interpreting of the textual concepts in French literary prose at semantic, metasemiotic and metametaseiotic levels with special focus on revealing the cognitive and communicative dynamics of the unfolding textual concepts viewed through textual implication and explication.

Purpose. The paper aims at revealing the implications and explications of textual concepts in French literary prosaic texts of the mid of the XXth century.

Methods. The paper grounds on conceptual analysis, textual analysis, modelling the imaginary space, and narrative analysis.

Results. Such approach allows to create a hierarchy of textual concepts and define their functions in the mid of the XXth century French novels. The tendency towards negativity of textual concepts at all levels of their hierarchy, and the functions of their integration, differentiation and individualization in the novels under consideration are determined.

Conclusions. Text forming function of textual concepts actualized in literary text is predetermined with the boundaries of metareality as total semantic space of the texts. Double nature of textual concepts is explained by interconnection of mental and lingual levels.

It is just mental level at which images, which embody cultural values and world understanding, are formed. Lingual level of textual concept mirrors the reality with the help of language and speech expressive means. Textual concepts objectivize the idea and message of the text. The paper proves that super categorization as ground feature of the textual concepts helps to construe the conceptual context that puts the text out of certain time and space.

Key words: conceptual approach, textual concept, megaconcept, implication / explication.

Формулювання проблеми та обґрунтування актуальності її розв'язання. Окреслення в другій половині ХХ сторіччя нових смислотвірних тенденцій у романських дослідженнях з проблематики художнього тексту зумовлене перенесенням акценту на зв'язок автора художнього твору з описуваною ним художньою реальністю. Концептуальна організація художнього тексту визначає його розгляд як ієрархічної структури змістового рівня, що позначає відхід від суто формалізованих характеристик художнього тексту. Розгортання текстових концептів у художньому творі пов'язане з існуванням різнорівневих логіко-семантичних внутрішньо- і позатекстових зв'язків (див. Кагановська, 2003), які визначають кореляцію між формально вираженим і домислюваним.

Метою статті є дослідження текстових концептів французької художньої прози середини ХХ століття в ракурсі імплікації та експлікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Імпліцитність художнього тексту у вітчизняному мовознавстві розглядається як базисний елемент текстової оповіді. Джерело безперервного розвитку мови міститься в протиріччі між універсальністю засобів вираження та індивідуальністю використання цих засобів. Подібне протиріччя, суттєве для художнього тексту, зумовлюється акцентуванням насамперед не на позиції автора, а на домисленому, тобто переданому *інтенціями*, закладеними у творі.

Сучасний етап розвитку лінгвопоетики характеризується пильною увагою лінгвістів як до складних процесів, що відбуваються в семантиці художнього тексту, проблем взаємозв'язку мовних та мовленнєвих явищ у художній комунікації, кореляції семантики, прагматики та синтактики в їхньому художньому вимірі, так і до питань дослідження художнього тексту загалом. Пріоритет у лінгвопоетиці відводиться акцентові на семантиці, на змістовності художнього твору. Погляд на художній текст крізь призму семантики зумовив її рівнозначність поряд із прагматикою і синтактикою, оскільки, в аспекті нової дослідницької лінгвокогнітивної парадигми, призначенням семантики як галузі науки стало з'ясування відношень між мовними явищами та реальністю, зокрема в тому разі, якщо ця реальність представлена у формі художнього вимислу. У семантичному просторі художнього твору реальності відведена особлива роль у системі взаємовідношень “дійсність – автор – твір – читач”, що уможливило часткову інтерпретацію і розвиток **семантики** як “відношення між словами, синтагмами чи фразами та об'єктами світу” (Pottier, 1992, p. 26). У семантичному просторі художнього тексту на перший план виходить не прямий опис відношень знаків до об'єктів, а представлення цих відношень через синтактику і прагматику. Опосередкований характер відношень, що окреслюють семантичний простір художнього тексту, визначає його концептуальну організацію.

Інтенціональність поліфонічного роману полягає у властивості матеріалу в художньому творі переходити “від настанови до настанови”, а не від думки до думки. Поєднання настанов зберігається в художньому діалогуванні, основними елементами якого є здатність “запитувати і слухати”, що “ніколи не приводить до злиття голосів і правд в єдину знеособлену правду, як це трапляється в монологічному світі” (Бахтин, 1979, с. 110). Інакше кажучи, урахування індивідуально-художніх особливостей структурування літературного тексту визначає авторський задум як здатність імплікувати різні оцінки і характеристики. Існування імпліцитних смислів, які сигналізують про наявність домислюваної частини, дозволяє через звернення до текстової імплікації дослідити розгортання текстових концептів художніх творів.

Поняття імплікації, незважаючи на численність підходів, до середини 80-х років ХХ сторіччя залишалося термінологічно недопрацьованим, фактично змішуючись з поняттями імплікативності та імпліцитності. Категорія **імпліцитності** в широкому розумінні визначена у французькій лінгвістиці насамперед Ш. Баллі (2001), який розглядає це явище як супутнє психічному процесу формування думки й судження (с. 43-59). Вітчизняні лінгвісти традиційно вбачають в імпліцитності існування прихованого, домислюваного, неявно вираженого смислу (Старикова, 1976, с. 40; Словарь лингвистических терминов, 1966, с. 174). Цим пояснюється існування з 70-х років ХХ сторіччя значної кількості досліджень з цього питання і його розгляд на матеріалі літератури різних жанрів і різних історичних періодів.

Виклад основного матеріалу. Імпліцитність, що вживається як термін для родового позначення домислювання, є семантичним результатом дії **імплікативності** в тексті, що охоплює весь доступний зміст художнього тексту та приводить до усвідомлення іншого, прихованого, концептуально підтекстового смислу повідомлення, у якому реалізований основний концепт автора (Молчанова, 1988, с. 15). Водночас існування понять “імпліцитний” та “імплікативний” сприяє їхньому розумінню в межах паронімії через віднесеність до різних латинських смислових полюсів. Так, якщо терміни “імплікат”, “імплікація”, “імплікативність” походять від латинського дієслова “*implicare*” (тісно пов’язувати), то терміни “імпліцитне”, “імпліцитність” слід віднести до латинського виразу “*in plicis*” (у складках тканини) (*Dictionnaire du français vivant*, р. 276-277). Опосередковано отримує підтвердження думка про те, що множинність тексту викликана не двозначністю його змістових елементів, а “просторовою багатолінійністю означень, з яких він *зітканий* [курсив наш. – О.К.]” (Барт, 1994, с. 279).

Імплікація розглядається або як форма вивідного (позатекстового і позамовного) знання, або як операція конденсації, утілена в непрямих смислах, тотожних механізмам, що керують організацією дискурсу. У категорії **текстової імплікації**, що в термінологічному плані розробляється французькою лінгвістикою протягом останніх десятиліть як **ситуативна імплікація** (Attal, 1994, р. 64; Baylon & Mignot, 1995, р. 112), передбачена наявність у художньому тексті інформації, актуалізованої залежно від контексту. Розуміння ситуативної імплікації пов’язується з проблемою референційної віднесеності в тому аспекті, що “співбесідники не мають на увазі той самий референт, коли вони натякають на якусь ситуацію” (Paillet-Guth, 1996, р. 5). В аспекті подвійної спрямованості комунікації, між персонажами художнього твору, з одного боку, і письменником й читачем, з другого, французькі дослідники виділяють два типи ситуативної імплікації: *домислювання*, зумовлене можливістю дешифрування смислу сторонніми особами (не-учасниками комунікації), та *алюзивну референційність*, розкриття якої призначається читачеві (Adam, 1996, р. 14; Jeandillou, 1997, р. 126). Домислювання грає на своєрідному контрасті підкреслення і приховування в конкретній ситуації, оскільки за словесною формою домислюване значення вичленовується з опертям на контекст. У розумінні домислювання як “надфразової плюривалентності” (“*la plurivalence transphrastique*” (Ducrot, 1972, р. 162)) закладена його комунікативна доцільність, сформована через відношення між експліцитним та імпліцитним. Виділення таких варіацій імплікації, як символ, алегорія, умовчання та алюзія, підводить до їхнього розрізнення за кількома критеріями, серед яких особливої важливості набувають спосіб взаємодії експліцитних значень з імпліцитним змістом та комунікативна значущість цього імпліцитного змісту (Ducrot, 1972, р. 162).

Імплікативність тексту охоплює всі види домислюваного смислу, який має потенційний естетичний і стилістичний заряди. В аспекті імплікативності тексту відбувається ієрархічне членування прихованої теми художнього тексту, термінологічно позначене *імплігіпертемою* та *імплітемою* (Молчанова, 1990, с. 36). **Імплігіпертема** являє собою імпліцитно виражену основну ідею, що у згорнутому вигляді містить базовий концепт авторського світогляду (Молчанова, 1990, с. 36); у концептуальному плані ця властивість імплігіпертеми визначає

її узгодження з текстовим мегаконцептом художнього твору: ІМПЛІГІПЕРТЕМА ⇔ МЕГАКОНЦЕПТ. В *імплітемі* представлена ієрархічно підпорядкована імплігіпертемі певна послідовність імплікатів, внутрішньо пов'язаних між собою в єдине концептуальне ціле, що, на нашу думку, виводить імплітему на один рівень з текстовими концептами: ІМПЛІТЕМА ⇔ МЕЗОКОНЦЕПТ (→ МАКРОКОНЦЕПТ → КАТАКОНЦЕПТ). Шляхом поєднання в текстовій імплікації категорійних ознак імпліцитності та імплікативності закладені можливості для того, щоб простежити розгортання текстових концептів художніх творів.

Формування різних поглядів на розуміння текстового характеру імплікації віддзеркалює сутність художнього тексту. Спільним для всіх французьких досліджень є підхід з позиції *інтерпретаційної лінгвістики* (Antoine, 1981, p. 153), орієнтованої на виявлення кореляцій між прихованими внутрішньокультурними смислами, з одного боку, і словесними засобами, що створюють авторську програму текстопобудови, з другого. У розглянутих кореляціях обґрунтована, на нашу думку, логічність поєднання імплікації з текстовими концептами, що акцентують на інтенціональності смислу і втілюють подвійну інформацію про світ художнього тексту. Інакше кажучи, ми вбачаємо в імплікації своєрідний спосіб організації та об'єднання текстових концептів.

У науковій літературі останніх двох десятиліть текстова імплікація розглядається як імплікативні зв'язки (Багдасарян, 1983, с. 24), підтекст (Муравьєва, 1986, с. 141), контекстуальні ефекти (Богатырев, 2000, с. 42), пресупозиція (Мельчук, 1995, с. 183), тезаурус читача та авторські інтенції (Paillet-Guth, 1996, p. 178). Шляхом подібних аналогій імплікація виступає як семантичний компонент художнього тексту, що набуває форми *спіралеподібної структури*, притаманної пізнавальному процесу і розумінню тексту, у чому й полягає фундаментальна властивість текстових концептів.

Відмінність імплікації від підтексту міститься в здатності останнього практично повно розкриватися в макроконтексті художнього твору, тобто на рівні не епізоду, а сюжету, теми або цілого твору. Ми не вважаємо доцільним виводити лише підтекст на рівень макроконтексту саме тому, що в такому разі імплікація має реалізуватися суто на рівні окремих епізодів. Особливо цікавим з цього погляду видається зауваження І.В. Арнольд, яке певною мірою суперечить її позиції, згідно з якою імплікація фактично включається до підтексту, щодо складності розмежування імплікації та підтексту, оскільки обоє є варіантами дорозумлювання і часто вживаються разом; більше того, “як присутні у тексті, вони взаємодіють одне з одним” (Арнольд, 1990, с. 74).

На детермінованості підтексту авторськими інтенціями наголошує О.О. Селіванова (1999, с. 116); за такого розуміння нівелюється розрізнявальна межа між імплікацією та підтекстом. Не зовсім виправданим з погляду теорії видається також жорстке розмежування обох понять, як це подано в роботах В.А. Кухаренко, яка вбачає в підтексті “спосіб організації тексту, що призводить до зміни [...] змісту повідомлення без збільшення його загального обсягу” (1988, с. 181), та І.Ю. Мостовської, яка кваліфікує підтекст як додатковий зміст з властивістю поглиблювати сюжет, тоді як у текстовій імплікації вбачає окремий комунікативний акт (1981, с. 49). Відповідно до протилежного погляду, підтекст постає як загальне, а імплікація – як одна з форм підтексту (Адмони, 1974, с. 13).

Звернемося до ілюстративного матеріалу. Саме підтекст визначає розгортання текстових концептів художнього твору, як, наприклад, макроконцепту НАСИЛЬСТВО, у підтексті якого імплікований концепт СМЕРТЬ (див. фрагменти 1, 2):

1. – *Georges c'est le coquin de maman. C'est lui qui avait refilé la hache (silence) pour couper du bois (léger rire)* (Queneau, ZM, 52).

2. – *Je suis l'inspecteur Bertin Poirée.*

– *[...] si vous étiez un véritable inspecteur, vous sauriez qu'on ne mène pas une enquête comme ça.*

[...] *Y a de quoi vous faire casser: effraction de serrure, violation de domicile ...*

– *Et peut-être violation d'autre chose* (ibid., 157).

На семантичному рівні в першому фрагменті ключовими є такі лексичні елементи: *hache* (“інструмент, оздоблений ручкою, що слугує для розрізування” (Dictionnaire du français primordial, 1980, р. 496)) і *couper* (“дія розрізування” (Dictionnaire du français primordial, 1980, р. 264)). Дієслова *hacher* і *couper* формують один синонімічний ряд. Дієслівний вираз *couper du bois* наголошує на виконанні дії розпилювання дрів, і саме він містить акціональний код, оскільки в триразовому згадуванні дії розрізування (*hache* → *couper* ⇒ *couper du bois*) імплікована можливість застосування сокири до будь-якого іншого предмета, наприклад, *couper la tête*, що підтверджує вислів *léger rire*. У поєднанні “легенького сміху” з дією *couper* міститься підтекст, зумовлений перенесенням центру ваги з об’єкта на інший: *bois* → *tête*. Ключовими елементами другого фрагмента є *effraction* (“дія злому” (Dictionnaire du français primordial, 1980, р. 349)) і *violation* (“дія вторгнення з порушенням цілісності об’єкта” (Dictionnaire du français primordial, 1980, р. 1077)). Якщо в репліці першого персонажа наведені поняття за основним словниковим значенням вжиті без залучення додаткових конотацій (зламування замка, вторгнення в будинок), то у відповідній репліці дія *violation* завдяки підтексту, що містить вислови *peut-être* та *autre chose*, конотована як “згвалтування”.

В обох наведених фрагментах виділяється виокремлюється базовий лексичний компонент (фрагмент 1 – *hache*, фрагмент 2 – *violation*), інтерпретований у подвійному плані. Логіко-тематичні лінії обох фрагментів відтворюють рис. 1, 2:

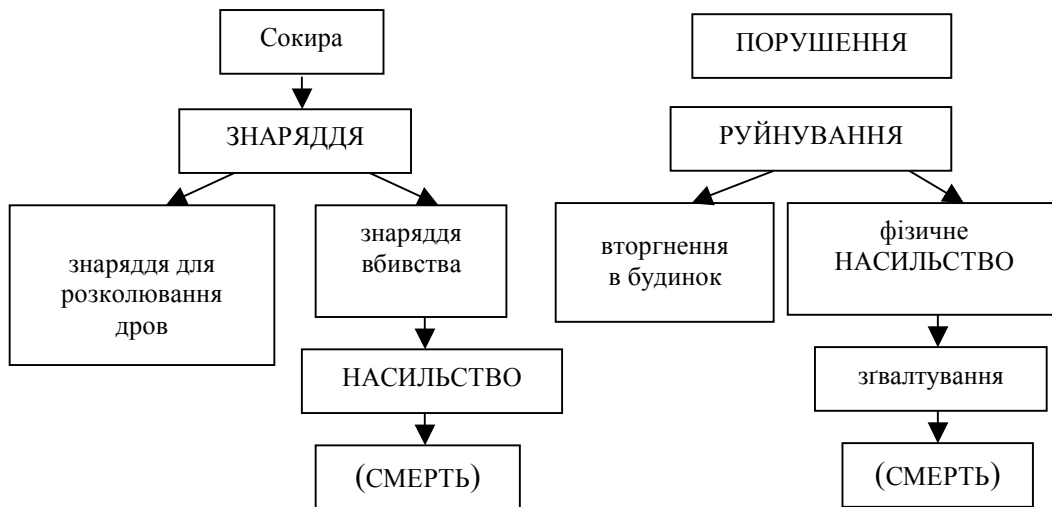


Рис. 1, 2. Логіко-тематичні лінії фрагментів 1, 2

У першому фрагменті виконувана сокирою функція ЗНАРЯДДЯ формально експлікована (*pour couper du bois*), однак завдяки підтексту виділяється саме та, а не інша функція. Авторські ремарки (*silence* щодо сокири та *léger rire* щодо припущення розколювати щось інше, а не дрова), введені у пряму мову персонажа, імпліцитно надають сокирі функції знаряддя ВБИВСТВА. Це підтверджує попередній контекст, оскільки відомо, що саме цією сокирою мати Зазі ВБИВАє батька (ВБИВСТВО → СМЕРТЬ), який намагався згвалтувати свою доньку (НАСИЛЬСТВО). На семантичній подвійності поняття *violation*, зумовлений підтекстом, ґрунтується розгортання макроконцепту НАСИЛЬСТВО в другому фрагменті. Ідеться про інформацію, що імплікована в підтексті останньої репліки: згадка про “щось інше” (*autre*

chose) і можливість реалізації дії (*peut-être*) несподіваним відвідувачем, що вдерся до будинку (*effraction de serrure*) чарівної жінки, засвідчує вірогідність фізичного НАСИЛЬСТВА (→ ЗГВАЛТУВАННЯ), одним із передбачуваних наслідків якого є СМЕРТЬ.

Схему розгортання макроконцепту НАСИЛЬСТВО демонструє рис. 3:

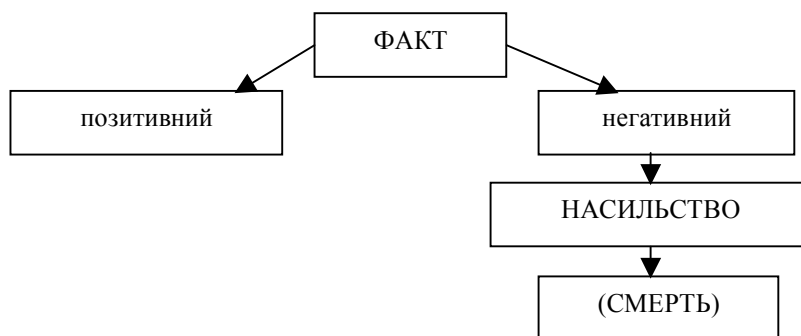


Рис. 3. Схему розгортання макроконцепту НАСИЛЬСТВО (Queneau, ZM)

Модель макроконцепту НАСИЛЬСТВО ґрунтується на двох фреймах – акціональному (рис. 4) та предметно-центричному (рис. 5):

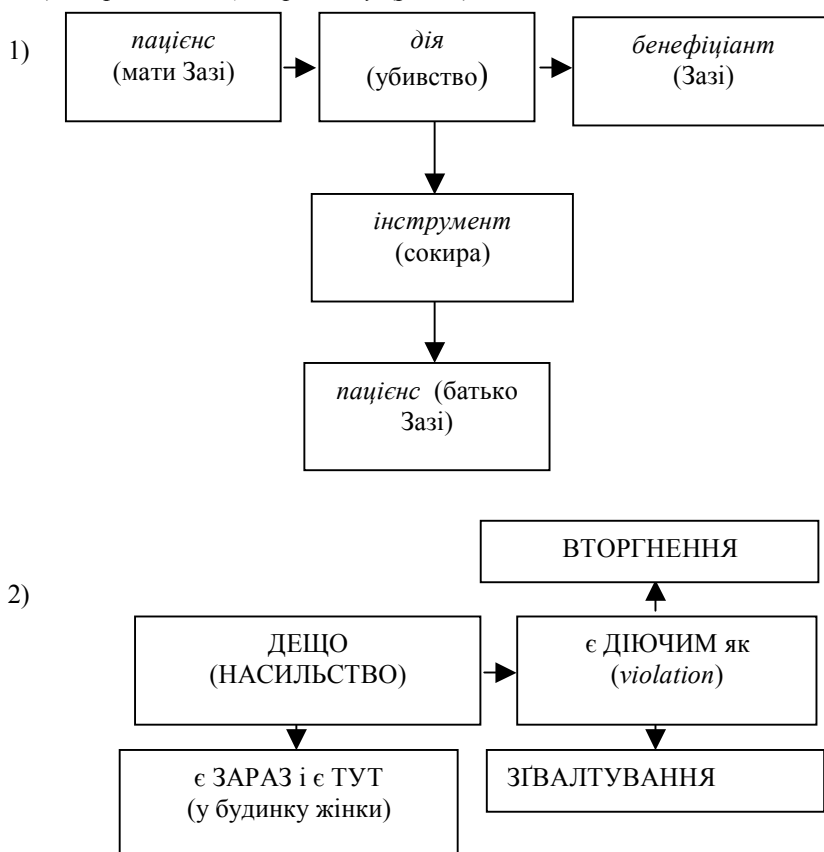


Рис. 4, 5. Акціональний та предметно-центричний фрейми макроконцепту НАСИЛЬСТВО

Відповідно до основних складників фреймова структура фрагмента 1 відповідає акціональному фрейму. Вихідним є ФАКТ, що ДЕЩО (ДЕХТО) пацієнс (мати Зазі) → ДІЄ для (Зазі) → за допомогою ІНСТРУМЕНТА (сокири) → на ДЕЩО (ДЕКОГО) пацієнс (батька Зазі). Між компонентами аналізованого фрейму встановлюється зв'язок концептуального плану: ЗНАРЯДДЯ → НАСИЛЬСТВО → (СМЕРТЬ). Структура фрейму фрагмента 2 відповідає предметно-центричному фрейму як певному способу буття персонажа (ФАКТ → ВТОРГНЕННЯ ⇒ НАСИЛЬСТВО), спрямованому на інший об'єкт – ДЕЩО (*violation*) є ДІЮЧИМ (насильство) ТУТ і ЗАРАЗ (у будинку жінки).

Текстова імплікація як категорія текстового рівня є суттєвою, невід'ємною якістю текстових концептів, її глибинним логіко-семантичним пластом; у підтексті проходить окреслення меж цього пласту. Підтекст виступає як паралельний зміст, специфічний концептуальний простір, створений імпліцитним смислом текстових концептів.

У французькій романістиці контекст традиційно розглядається як утворення, специфічні властивості якого визначаються намірами інформування. За такого підходу виокремлюються специфічні функції контексту: 1) функція *індивідуалізації* (диференціації) значення з виявленням при цьому його особливого статусу (Slama-Cazacu, 1961, р. 209-227); 2) функція *доповнення* загального значення (Jeandillou, 1997, р. 128); 3) функція *творення* нового значення (Kerbrat-Orecchioni, 1999, р. 54); 4) функція *зміни* значення (Paillet-Guth, 1996, р. 6). Зазначені функції становлять інтерес, по-перше, в аспекті відображення ними тенденцій у формуванні імпліцитних смислів і, по-друге, з урахуванням можливості розгортання текстових концептів за певних контекстуальних умов. Виходячи з наведених вище функцій, контекст розташовується на двох рівнях: а) *мовний* контекст, яким є лінгвальне оточення аналізованого мовного елемента, і б) *позамовний* контекст, або *контекст ситуації* (*предметний, денотативний*), який впливає на зміст і побудову мовлення. На вищому шаблі ієрархії контекстів художнього твору перебуває *глобальний комплексний контекст*, що передбачає наявність фонових психологічних значень і певних ситуативних умов (Бурбело & Соломарская, 1988, с. 131). Комунікативний контекст спирається на горизонтальні (лінгвальноекспліковані) і вертикальні (імпліцитні) контексти (Малина, 1988, с. 30-34), тобто розглядається як розгалужена структура, що формує певний континуум (див. рис. 6):

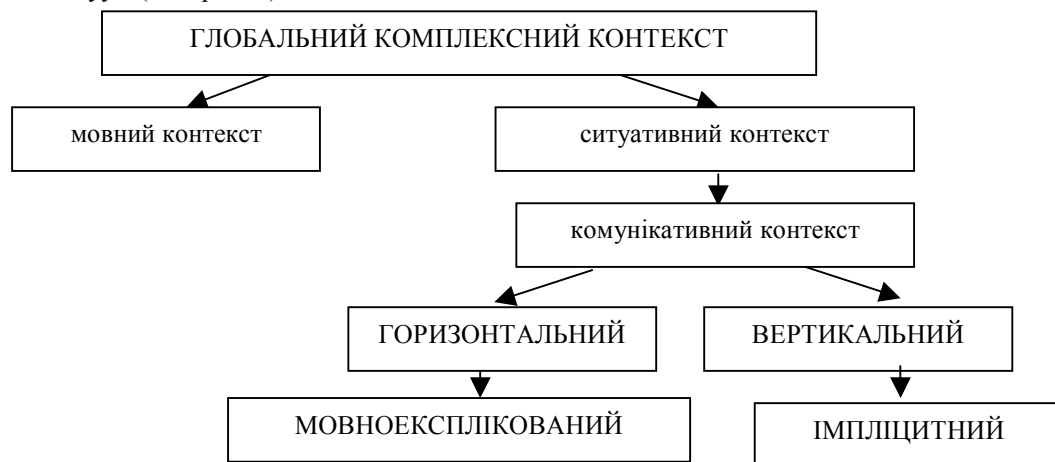


Рис. 6. Контекстуальний континуум художнього твору

Імпліцитний контекст пронизує всю ієрархію текстових концептів, визначаючи неоднозначність інформації в художньому творі незалежно від структурної організації останнього. У взаємозв'язку імпліцитних одиниць з контекстом важливу роль відіграє можливість існування

експліцитного варіанта в контексті художнього твору. У ракурсі дослідження текстових концептів художнього твору припускається зв'язок експліцитних та імпліцитних одиниць, що загалом визначається інтенціональним аспектом семантики художнього тексту.

Урахування особливостей взаємозв'язку імплікації та експлікації на текстовому рівні у ракурсі їхнього співвідношення з іншими елементами домислювання дозволяє вивчати “інтеріоризовані форми і мови і свідомості [...] через екстеріоризовані явища, що піддані об'єктивному спостереженню” (Кубрякова, 1997, с. 32). Одночасне існування у семантиці художнього тексту експліцитного та імпліцитного планів визначає імпліцитний бік тексту через інтеграцію вербальних засобів (Чаньшева, 1984, с. 73), а експліцитний – як ієрархічну систему номінативних одиниць різного ступеня інформативності (Селіванова, 1999, с. 120-121).

Інтегративні процеси, що відбуваються в семантиці художнього тексту на рівні експліцитно-імпліцитних зв'язків, в останні роки становлять об'єкт інтересу численних романських досліджень з лінгвопоетики, оскільки інформація, що не комунікована експліцитно, є імпліцитною (Moeschler, Reboul, & Luscher, 1994, p. 25). У вітчизняній та російській лінгвістиці експліцитно-імпліцитні зв'язки інтерпретують в межах системи кодування повідомлення (Молчанова, 1988, с. 12; Slama-Cazacu, 1961, p. 7), а саме *експліцитною* вважають безпосередньо виражену інформацію, тоді як *імпліцитною* – прямо не виражену, однак передбачену в повідомленні іншими мовними виразами. Прийнято вважати, що співвідношення імплікації та експлікації переходить межі мовної та літературної норми і є наближеним до комунікативної норми (Синица, 1994, с. 76; Старикова & Обухова, с. 60).

У дослідженні інтенціонального аспекту семантики художнього тексту протиставлення явищ, що природно співіснують в інтегральній єдності і наділені якістю взаємопроникнення, тільки підкреслює їхню двоєдину сутність. Специфіка розгортання текстових концептів художнього твору опосередковано позначає вихід в галузь ментальних сутностей, де імпліцитне найменування переважає над експліцитним. Взаємодія експлікації та імплікації визначає когнітивну сутність текстових концептів, дослідження яких “без урахування зв'язків та позавербального плану **не є перспективним** [виділено нами. – О.К.]” (Селіванова, 1999, с. 120).

Природність імплікації семантики творів художньої літератури зумовлена їхнім призначенням для внутрішнього вуха з тієї причини, що охоплює ідеальний мовний образ “дещо таке, що почути неможливо” (Гадамер, 1991, с. 134). Виходячи з цього, склад і структура “імплікаційної аури” концептів, за М.В. Нікітіним (2002, с. 256), убачаються в можливостях їхньої сполучуваності та різноманітних семантичних зв'язків. Урахування інтенціонального аспекту семантики художнього тексту висуває на перший план не стільки розв'язання проблеми збалансування внутрішніх логіко-сміслових відношень між експлікацією та імплікацією, скільки можливість проникнення в онтологічну сутність цієї кореляції. Інакше кажучи, звернення до сутності художнього тексту в дослідженні текстових концептів зумовлює розгляд імпліцитних засобів не окремо від експліцитних, а радше виявлення засобів і маркерів, що відповідають за розгортання і превалювання в тексті того чи того способу найменування.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Дослідження текстових концептів французької художньої прози крізь призму імплікації та експлікації дозволило дійти кількох висновків, серед яких одним із найбільш вагомих ми вважаємо постулат про те, що текстотвірна роль текстових концептів художнього твору зумовлюється межами метареальності як семантичного цілісного простору. Двоїста сутність текстових концептів визначається поєднанням в них розумового і мовленнєвого планів, і саме через розумовий план у художньому тексті утворюються образи, у яких утілюються певні культурно-зумовлені уявлення носіїв мови про світ. Мовленнєвий план текстового концепту віддзеркалює реальність відповідними мовними та мовленнєвими засобами. Через текстові концепти отримує аргументацію внутрішня логіка художнього тексту, а також уможливується проникнення в його текстовий континуум.

Надкатегорійність як базова риса текстових концептів дозволяє формувати концептуальний контекст, що загалом розміщує художній твір поза конкретним часом і простором. Імпліцитний характер текстових концептів, зумовлений знаковими властивостями тексту як імені, визначає їхнє характерологічне поле, що міститься в багатосмисловій напруженості, питальності, еліптичності та інтенціональності. Процес кодування інформації, що проходить у текстових концептах, імплікує поведінковий результат, окреслений в інтерперсональних стосунках персонажів художнього твору. Когнітивне підґрунтя текстових концептів закладене в акціональному коді, за допомогою якого виокремлюються лінгвальні сигнали, зумовлені в художньому творі співвідношенням глибинного та поверхневого текстових рівнів, тобто мовних засобів, з одного боку, і логіко-семантичної структури художнього тексту з його комунікативною спрямованістю, з другого. Виходячи з цього, **текстовий концепт** визначається нами як кодоване мовленнєво-розумове утворення змістового плану, яке зумовлюється багатосмисловою напруженістю художнього тексту, характеризується надкатегорійністю й імплікує сукупність ознакових рис художнього твору.

Поліфонія, яка становить своєрідне підґрунтя творів романного жанру середини ХХ сторіччя, зумовлена кореляцією імпліцитно-експліцитних відношень у художньому тексті. У розгляді французьких романів середини ХХ століття як поліфонічних простежуються відношення, що мають характер великого діалогу, усередині якого звучать композиційно виражені діалоги персонажів. Поліфонічна будова романів уможлиблює застосування методики семантико-когнітивного аналізу текстових концептів, яка визначає поетапний розгляд текстових концептів на трьох рівнях, а саме семантичному, метасеміотичному та метаметасеміотичному. Ієрархічну вершину текстових концептів формує мегаконцепт художнього твору, у межах якого розгортаються текстові мезоконцепти, макроконцепти та катаконцепти. Структуру кожного концептуального рівня визначають відповідні складники текстових концептів.

Предметно-центричний, акціональний, ієрархічний та асоціативний типи фреймових відношень представляють фреймові моделі текстових концептів французьких романів середини ХХ сторіччя. Кодований характер текстових концептів віддзеркалюється, зокрема, в акціональному фреймі, структуру якого визначає інтерференція вихідних та кінцевих ролей пацієнтів, а також епізодичність ролей бенефіціантів.

У загальнотеоретичному плані в ракурсі дослідження текстових концептів інтенціональний аспект семантики художнього тексту пов'язаний з розрізненням у термінологічному аспекті категорій "імпліцитність – текстова імплікація – імплікативність". Подібне розрізнення уможлиблює в категорії текстової імплікації провести відмежування від підтексту, а також визначити внутрішньотекстову роль контексту в розгортанні текстових концептів.

Дослідження відкриває перспективи для вивчення інших художніх творів на семантичному, метасеміотичному та метаметасеміотичному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

- Адмони, В. Г. (1974). *Структура предложения и строение художественного литературного произведения Лингвистика текста* : Ч. 1. Москва: Моск. гос. пед. ин-т иностр. языков им. М. Тореза. С. 4248.
- Арнольд, И. В. (1990). *Стилистика современного английского языка. (Стилистика декодирования)* (3-е изд.). Москва: Просвещение.
- Багдасарян, В. Х. (1983). *Проблема имплицитного (логико-методологический анализ)*. Ереван: Изд-во АН Армянск. ССР.
- Балли, Ш. (2001). *Общая лингвистика и вопросы французского языка*; Москва: Эдиториал УРСС.
- Барт, Р. (1994). *Семиотика. Поэтика: Избранные работы*; Москва: ПрогрессУниверсус.
- Бахтин, М. М. (1979). *Проблемы поэтики Достоевского* (4-е изд.). Москва: Советский писатель.

- Богатырев, А. А. (2000). Интервальная стихия имплицитного смыслообразования в художественном тексте. *Язык и культура. Серия "Филология", 1(IV : Язык и художественное творчество)*, 41-45.
- Бурбело, В. Б., & Соломарская, Е. А. (1988). *Лингвистика художественного текста*. Киев: УМК ВО.
- Гадамер, Г.-Г. (1991). *Актуальность прекрасного*. Москва: Искусство.
- Кагановська, О. М. (2003). *Текстові концепти художньої прози : когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя)*. (Дис. докт. філол. наук). Київ.
- Кубрякова, Е. С. (1997). *Части речи с когнитивной точки зрения*. Москва: РАН Ин-т языкознания.
- Кухаренко, В. А. (1988). *Интерпретация текста*. Москва: Просвещение.
- Малина, Т. И. (1988). Роль междометий в актуализации содержательных категорий художественной прозы. *Актуализация содержательных и формальных языковых категорий в тексте* (с. 30-34). Ташкент: ФАН.
- Мельчук, И. А. (1995). *Русский язык в модели "Смысл – Текст"*. Москва: Школа "Языки русской культуры"; Вена: Венский славистический альманах.
- Молчанова, Г. Г. (1988). *Семантика художественного текста*. Ташкент: ФАН.
- Молчанова, Г. Г. (1990). Имплицитивные аспекты семантики художественного текста. (Автореф. дис. д-ра филол. наук). АН СССР. Ин-т языкознания, Москва.
- Мостовская, И. Ю. (1981). Существует ли подтекст в лирическом стихотворении? *Интерпретация художественного текста в языковом вузе*. (с. 48-56). Ленинград: Ленинградск. гос. пед. ин-т.
- Муравьева, А. А. (1986). Импликация как средство создания подтекста. *Информативность текста и его компонентов*, 263, 141-149.
- Никитин, М. В. (2002). Метафора: уподобление vs. интеграция концептов. В *С любовью к языку* (с. 255-270). Москва; Воронеж: ИЯ РАН, Воронежский гос. ун-т.
- Селиванова, О. О. (1999). *Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд)*. Київ: Фітосоціоцентр.
- Селиванова, Е. А. (1999). Теоретические основы когнитивной ономазиологии. *Вісник Черкаського університету. Серія Філологічні науки*, 11, 3-12.
- Синица, И. А. (1994). *Повтор как средство реализации семантической связности художественного текста*. (Дис. канд. филол. наук). Киев.
- Старикова, Е. Н. (1976). *Проблемы имплицитной номинации в современном английском языке* (Дис. д-ра филол. наук). Киев.
- Старикова, О. М., & Обухова, О. Ю. (1991). Семантика та прагматика внутрішньотекстових уточнюючих відношень. *Мовознавство*, 4, (59-62).
- Филат, Т. В. (2002). *Поэтика пространства и времени в русской повести конца 1880-х – 90-х годов*. Днепропетровск: АРТ-ПРЕС.
- Чаньшева, З. З. (1984). *Взаимодействие языковых и неязыковых факторов в процессе речевого общения*. Уфа: БГУ.
- Adam, J.-M. (1996). Du style à la langue: une variation ramifiée ? *L'Information grammaticale*. 70 (Juin), (11-15).
- Antoine, G. (1981). Pour une méthode d'analyse stylistique des images. *Langue et Littérature : actes du VIII-ième Congrès de la Fédération Internationale des Langues et Littératures Modernes*. (p. 151-162). Paris: PUF.
- Attal, P. (1994). *Questions de sémantique, une approche comportementaliste du langage*. Paris: Editions Peeters.
- Baylon, C., & Mignot, X. (1995). *Sémantique du langage*. Paris: Nathan.
- Ducrot, O. (1972). *Dire et ne pas dire. Principes de sémantique linguistique*. Paris: Hermann.

- Jeandillou, J.-F. (1997). *L'analyse textuelle*. Paris: Armand Colin.
- Kerbrat-Orecchioni, C. (1999). *L'énonciation. De la subjectivité dans le langage* (4-ième éd.). Paris: Armand Colin.
- Moeschler, J., Reboul, A., & Luscher, J.-M. (1994). Langage et pertinence. Référence temporelle, anaphore, connecteurs et métaphore [“Processus discursifs – Langage et cognition”]. Nancy : Presses Univ. de Nancy.
- Paillet-Guth, A.-M. (1996). Information et implicitation dans *Le jeu de l'amour et du hasard*. *L'information grammaticale*, 71, 3-8.
- Pottier, B. (1992). *Sémantique générale*. Paris: PUF.
- Slama-Cazacu, T. (1961). Langage et contexte. Les problèmes du langage dans la conception de l'interprétation par des organisations contextuelles. *Janua Linguarum*, 6, 209-227.

СЛОВНИКИ, ДОВІДНИКИ

- Ахманова, А.С. (Сост.). (1966). *Словарь лингвистических терминов*. Москва: Советская энциклопедия.
- Micro Robert. (1980). *Dictionnaire du français primordial*. Paris: S.N.L. Le Robert.
- Davau, M., Cohen, M., Lallemand, M. (1991). *Dictionnaire du français vivant*. Paris: Bordas.

ДЖЕРЕЛО ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Queneau, ZM : Queneau, R. (1995). *Zazie dans le métro*; [collectionion folio]. Paris: Gallimard,

REFERENCES

- Admony, V. H. (1974). Struktura predlozheniya y stroenye khudozhestvennogo lyteraturnoho proyzvedeniya. V *Lynhvystyka teksta*. Ch. 1 (ss.42-48). Moskva: Mosk. hos. ped. yn-t ynostr. iazykov ym. M. Toreza
- Arnol'd, Y. V. (1990). *Stylstyka sovremennoho anhlyjskoho iazyka*. (Stylstyka dekodyrovaniya) (3-e yzd.). Moskva: Prosveschenye.
- Bahdasarian, V. Kh. (1983). Problema ymplysytynoho (lohyko-metodolohycheskyj analiz). Erevan: Yzd-vo AN Armiansk. SSR.
- Bally, Sh. (2001). *Obschaia lynhvystyka y voprosy frantsuzskoho iazyka*; Moskva: Edytoryal URSS.
- Bart, R. (1994). *Semyotyka. Poetyka: Yzbrannye raboty*; Moskva: Prohress–Unyversus.
- Bakhtyn, M. M. (1979). *Problemy poetyky Dostoevskoho* (4-e yzd.). Moskva: Sovetskyj pysatel'.
- Bohatyrev, A. A. (2000). Ynterval'naia stykhyia ymplysytynoho smysloobrazovaniya v khudozhestvennom tekste. *Yazyk y kul'tura. Seryia “Fylolohiya”*, 1(IV: Yazyk y khudozhestvennoe tvorchestvo), 41-45.
- Burbelo, V. B., & Solomarskaia, E. A. (1988). *Lynhvystyka khudozhestvennogo teksta*. Kyev: UMK VO.
- Hadamer, H.-H. (1991). *Aktual'nost' prekrasnoho*. Moskva: Yskusstvo.
- Kahanovs'ka, O. M. (2003). *Tekstovi kontsepty khudozhn'oi prozy : kohnityvna ta komunikatyvna dynamika (na materialy frantsuz'koi romanistyky seredyiny KhKh storichchia)*. (Dys. dokt. filol. nauk). Kyiv.
- Kubriakova, E. S. (1997). *Chasty rechy s kohnityvnoj tochky zreniya*. Moskva: RAN – Yn-t iazykoznaneya.
- Kukhareno, V. A. (1988). *Ynterpretatsiya teksta*. Moskva: Prosveschenye.
- Malyna, T. Y. (1988). Rol' mezhdometyj v aktualyzatsyy sodержatel'nykh katehoryj khudozhestvennoj prozy. *Aktualyzatsiya sodержatel'nykh y formal'nykh iazykovykh katehoryj v tekste*. (s. 30-34). Tashkent: FAN.
- Mel'chuk, Y. A. (1995). *Russkyj iazyk v modely “Smysl–Tekst”*. Moskva: Shkola “Yazyky russkoj kul'tury”; Vena: Venskyj slavystycheskyj al'manakh.
- Molchanova, H. H. (1988). *Semantyka khudozhestvennogo teksta*. Tashkent: FAN.

- Molchanova, H. H. (1990). Ymplykatyvnye aspekty semantyky khudozhestvennogo teksta. (Avtoref. dys. d-ra fylol. nauk). AN SSSR. Yn-t iazykoznavnyia, Moskva.
- Mostovskaia, Y. Yu. (1981). Suschestvuet ly podtekst v lyrycheskom stykhotvorenny? Ynterpretatsiia khudozhestvennogo teksta v iazykovom vuze. (s. 48-56). Lenynhrad: Lenynhradsk. hos. ped. yn-t.
- Murav'eva, A. A. (1986). Ymplykatsiia kak sredstvo sozdaniia podteksta. Ynformatyvnost' teksta y eho komponentov, 263, 141–149.
- Nykytyn, M. V. (2002). Metafora: upodoblenye vs. yntehratsiia kontseptov. V S liubov'iu k iazyku (ss. 255-270). Moskva; Voronezh : YYa RAN, Voronezhskij hos. un-t.
- Selivanova, O. O. (1999). Aktual'ni napriamy suchasnoi lnhvistyky (analytychnyj ohliad). Kyiv: Fitosotsiotsentr.
- Selyvanova, E. A. (1999). Teoretycheskye osnovy kohnytyvnoj onomasyolohyy. Visnyk Cherkas'koho universytetu. Seriiia Filolohichni nauky, 11, 3-12.
- Synytsa, Y. A. (1994). Povtor kak sredstvo realizatsyy semantycheskoj sviaznosti khudozhestvennogo teksta. (Dys. kand. fylol. nauk). Kyev.
- Sarykova, E. N. (1976). Problemy ymplytsytnej nomynatsyy v sovremennom anhlyjskom iazyke (Dys. d-ra fylol. nauk). Kyev.
- Sarykova, O. M., & Obukhova, O. Yu. (1991). Semantyka ta prahmatyka vnutrishn'otekstovykh utochniuiuchykh vidnoshen'. Movoznavstvo, 4, (59-62).
- Fylat, T. V. (2002). Poetyka prostranstva y vremeny v russkoj povesty kontsa 1880-kh – 90-kh hodov. Dnepropetrovsk: ART-PRES.
- Chanysheva, Z. Z. (1984). Vzaymodejstviye iazykovykh y neiazykovykh faktorov v protsesse rechevoho obscheniia. Ufa: BHU.
- Adam, J.-M. (1996). Du style à la langue: une variation ramifiée ? L'Information grammaticale. 70 (Juin), (11-15).
- Antoine, G. (1981). Pour une méthode d'analyse stylistique des images. Langue et Littérature : actes du VIII-ième Congrès de la Fédération Internationale des Langues et Littératures Modernes. (p. 151-162). Paris: PUF.
- Attal, P. (1994). Questions de sémantique, une approche comportementaliste du langage. Paris: Editions Peeters.
- Baylon, C., & Mignot, X. (1995). Sémantique du langage. Paris: Nathan.
- Ducrot, O. (1972). Dire et ne pas dire. Principes de sémantique linguistique. Paris: Hermann.
- Jeandillou, J.-F. (1997). L'analyse textuelle. Paris: Armand Colin.
- Kerbrat-Orecchioni, C. (1999). L'énonciation. De la subjectivité dans le langage (4-ième éd.). Paris: Armand Colin.
- Moeschler, J., Reboul, A., & Luscher, J.-M. (1994). Langage et pertinence. Référence temporelle, anaphore, connecteurs et métaphore [“Processus discursifs – Langage et cognition”]. – Nancy : Presses Univ. de Nancy, – 301 p.
- Paillet-Guth, A.-M. (1996). Information et implicitation dans Le jeu de l'amour et du hasard. L'information grammaticale, 71, 3-8.
- Pottier, B. (1992). Sémantique générale. Paris: PUF.
- Slama-Cazacu, T. (1961). Langage et contexte. Les problèmes du langage dans la conception de l'interprétation par des organisations contextuelles. Janua Linguarum, 6, 209-227.

SLOVNYKY, DOVIDNYKY

- Akhmanova, A. S. (Cost.). (1966). Slovar' lnhvystycheskykh termynov. Moskva: Sovetskaia entsyklopediia.
- Micro, Robert. (1980). Dictionnaire du français primordial. Paris: S.N.L. Le Robert.

Davau, M., Cohen, M., Lallemand, M. (1991). Dictionnaire du français vivant. Paris: Bordas.

DZHERELO ILYUSTRATYVNOHO MATERIALU

Queneau, ZM : Queneau, R. (1995). Zazie dans le métro [collectionion folio]. Paris: Gallimard.

Дата надходження до редакції 14.06.2018 р.

Ухвалено до друку 25.10.2018 р.